

הרב אורי שרקי

אורות - אורות מלחמה, פרק ח'

מתוך ספר אורות לראי"ה קוק

סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

דברים אלו נכתבו כאמור בזמן מלחמת העולם הראשונה, בשעה שהרב קוק שהה באירופה (עיין אורות ארץ ישראל, פרק ד', הערה 4). ושם הרב קוק התוודע באופן חווייתי בכשלונה של התרבות האירופאית נוצרית, שלא הצליחה למנוע את שפיכות הדמים הגדולה של מלחמת העולם הראשונה. ואכן, ישנה שאלה גדולה: איך יכול להיות שאומות שדגלו בנצרות (או שהושפעו ממנה הרבה) בסופו של דבר נפלו לשפיכות דמים רבת ממדים כמלחמת העולם הראשונה, והרי הנצרות הינה מהדתות שיותר דוגלות באהבה, חסד ורחמים? (1) הנצרות חינכה לאהבה, אך בפועל הנוצרים עשו בדיוק הפוך. משל למה הדבר דומה, לאדם שחינך כיתה במשך שנים עשרה שנה ובמסיבת הסיום של כיתה יב' נערך קרב סכינים בין כל החבר'ה. אז אומרים למחנך: זה החינוך שלך? והוא עונה: לא! אני לימדתי רק דברים טובים. עונים לו: אף על פי שאמרת רק דברים טובים, והתוצאה של הדברים הטובים שאמרת הינה רעה, כנראה שנכשלת. כלומר: האופן שבו העביר המחנך את הדברים הטובים היה בו הסכמה סמויה בלתי מפורשת לאלימות (2). תשובה: צריך להביא לנצרות אלטרנטיבה, משום שאי אפשר להשאיר המצב כמו שהוא. **"נכתם עון שופכי הדמים, מלכי אדמה הזדים וכל מרגיזי ארץ. לא יכופר לארץ לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו, והכפרה מוכרחת לבא"** - הכפרה על כל הרציחות שהיו תבוא על ידי שפיכת דם של הרוצחים. **"בטול כללי לכל מכוונות התרבות של עכשיו, עם כל שקרן ותרמיתן, עם כל זוהמתן הרעה וארסן הצפעוני"**. ממשיך הרב ומסביר: אין הכוונה שצריך להרוג את מי שאחראי למלחמה, אלא מדובר על עניין הרבה יותר רחב: לא רק נותני הפקודות שפכו את הדם אלא התרבות הכללית. ואותה צריך לבטל מהעולם. **"כל התרבות, המתהללת בצלצלי שקרים, מוכרחת להכחד מן העולם, ותחתיה תקום מלכות עליונית קדישין"**. התרבות האירופאית התגלתה ככשלון בתחום המוסרי (3). נשאלת השאלה: האם הרב צופה את חורבנה הפיזי של אירופה? תשובה: לא, אלא כוונת הרב היא שנקודות הייחוס הערכיות של האדם ישתנו. בימינו עדיין מקובל שהתנהגות צריכה להיות נשפטת על פי ערכי התרבות האירופאית. כלומר: ישנו סולם ערכים שמגיע מהתרבות האירופאית שכלפיו אנחנו כיום מרגישים מחויבים. סולם הערכים הזה צריך להשתנות, וההשתנות הזאת היא באחריותה של עם ישראל. **"אורם של ישראל יופיע, לכוון עולם בעמים בעלי רוח חדשה, בלאומים אשר לא יהגו ריק"** - ה"רוח החדשה" הזאת שתישוב על העולם לא תהיה מחויבת יותר למסורת הנוצרית הכופרת בסגולת ישראל (4). **"ולא ירגזו עוד על ד' ועל משיחו"**, הנצרות עושה טשטוש בין האלוהות לבין המשיח, ובעקבות הארת ישראל בעולם לא יהיה עוד הטשטוש הזה. **"על אור חיי העולם ועל התום והאמונה אשר לברית עולמים"**. העולם לא יכפור יותר בברית בין כנסת ישראל לקב"ה. נשאלת השאלה: הרב ציפה שיהיה שינוי תרבותי מהותי באירופה בעקבות מלחמת העולם הראשונה, האם באמת היה שינוי כזה? תשובה: באופן חלקי. לפני מלחמת העולם הראשונה העולם היה בטוח שהוא הגיע למצב של שלום עולמי נצחי, ומלחמת העולם הראשונה הרסה את התקווה הזאת: (5) הייתה העמדה בספק של כל ערכי העולם הקודם, אנשים נהיו יותר פסימיים ביחס לאידאליות של האדם. לדוגמא: התפתחה מאוד הפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית הפסיבית ביחס לאדם. או עוד דוגמא: התפתחו תנועות כמו "נוער הפרחים" שאמרו: "העולם אבוד ורק האהבה יכולה להציל אותו". אבל הם נכשלו משום שכשאינן כלים לאהבה לפתור את המצב אז היא נכשלת. כלומר: הם היו מחאה שביטאה מצוקה גדולה שבסופו של דבר אינה באה על פתרונה. והפתרון הזה עתיד עם ישראל להביא לעולם על ידי מעשיו. מכאן שהקמת מדינת ישראל איננה רק

פתרון לבעיית הפליטים היהודיים אלא היא הצבת תרבות אלטרנטיבית לתרבות הקיימת (6). (וזאת אחריות גדולה, ולכן אם עם ישראל איננו עושה את עבודתו אז הוא חוטא כלפי האנושות). "וישראל יראה בעיניו שלומת (-עונש) רשעים, יצעוד על חרבנם של המתהללים באלילים החדשים כאשר צעד על חרבות בבל ואשור העתיקות. אז ידע ויוכח, כי אך בו אל אלהי ישראל מושיע. ותשועת ד' בא תבא (7). הנדפת הכח של הגוים, שקויי כוס התרעלה, מוכרחת היא לבא. פתח ד' את אוצרו ויוציא את כלי זעמו. אם עוד תתאמץ אירופא וכל גוייה להחזיק מעמד בצביונה," - הרב מבין שתהליך זה של שינוי עולמי איננו יקרה ביום אחד אלא קמעא קמעא. "לא באמת ולא בצדקה, את ד' לא ידעו ואת דרכיו לא יחפצו ללכת בהם. מצב זה הוא רגעי בגעיי התולדה". מצב זה של חוסר ידיעת ה' הוא זמני, ועתיד להשתנות. "אור התשובה יופיע" - הגויים יעשו תשובה על ידי שינוי התרבות שלהם (8) - "בהכרח וישליך איש את אלילי כספו ואת אלילי זהבו, וישוב הכל אל טוב ד'". למרות חורבנה של התרבות הקודמת צריך יסודות מתוכה כדי להתעלות ולשוב אל ה' (9). "אז תכחד התרבות ההוית בכל יסודותיה, ספריותיה תיאטריה וכל מכוונותיה, וכל החקים אשר בהבל ועול יסודם" - דוגמא ל"חוקים אשר בהבל ועול יסודם": מושג של חזקה בלא טענה. פירוש: אם אדם מחזיק בנכס קרקעי במשך שלוש שנים ואין תביעה נגד במערכת המשפט הנכס הופך להיות שלו (10). "וכל נימוסי החיים הרעים והחטאים כליל יחלפו". (ישנם גם "נימוסי חיים" באירופה שמקורם בחוסר מוסריות) גם החוקים וגם נימוסי החיים הללו יעלמו. "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא". כאשר הם יכירו בזה שה' אלוהי ישראל הוא האלוהים הם לא יצטרכו את האלוהים האחרים (שאר האמונות שבעולם). "הארג הרוחני והמעשי, אשר בצביונו ההוי (11) לא היה יכול לעצור, עם כל תפארת חכמתו, בעד שפך דמים רבים ובעד חרבנו של עולם בצורה איומה כזאת, הרי הוא מוכיח על עצמו, שהוא פסול מעיקרו "זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב", מתברר שעוד מתחילת הנצרות היא הייתה מקולקלת. אך עם כל החריפות של דברי הרב הוא רומז על אפשרות של תיקון. אך עדיין דבר ראשון הנצרות צריכה זעזוע. "מראשית יסודו, וכל מהלכו כלו אינו כי-אם עצת שקר ונכלי-רשעים מסובכים, שהם קשורים עם הנטיות הנפשיות והגופניות אשר נתעצמו בהאדריכלות של בנין הלאומים של זמננו, שכחי ד' בכליותם ונושאים את שמו על שפתם, בפייהם ובלשונם. על כן חרב תחרב כל התרבות ההוית, ועל משואותיה יתכונן בנין העולם באמת ובדעת ד'". "והיה האחרית הימים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים" ". כל פעם שהייתה מלחמת עולם התכוננה האנושות לבניין עולם חדש. לדוגמא: הנשיא וילסון עם הארבע עשרה נקודות שלו, שהיו היסוד של חבר הלאומים. או עוד דוגמא: ועידת רוזוולט וצ'רציל שבה הכינו את העולם שאחרי מלחמת העולם השנייה ואת ארגון האומות המאוחדות. כלומר: בשיא השפל יש תקווה אופטימית בעולם.

הערות:

- 1) עיין אורות המלחמה פרק חמישי.
- 2) דוגמא מהנצרות: הנצרות אומרת "לא להלחם ברשעים וכן לאהוב אותם (להגיש לאויבים את הלחי השניה)". אמירה זו הינה נוראית, משום שיש בה הסכמה לרשע שישלוט. כלומר: הנוצרי נותן לרשע לשלוט למרות שהוא באופן אישי מעדיף להיות איש טוב.
- 3) בשונה מהתחום הטכנולוגי לדוגמא שבו יש הישגים רבים לתרבות האירופאית.
- 4) הרב מדבר גם על רמז לדבר: באומרו "אורם של ישראל יופיע, לכוון עולם בעמים בעלי רוח חדשה, בלאומים אשר לא יהגו ריק ולא ירגזו עוד על ד' ועל משיחו" הרב מדבר על הרמז הקדמון שהשאירו לנו חכמים בתפילה: "והם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע". "ריק" בגימטרייה שווה ל"ישו".

5) ואגב: מלחמת העולם השנייה (בנוסף לניפוץ אשליית השלום של מלחמת העולם הראשונה) הכניסה את העולם לייאוש.

6) נשאלת השאלה: האם הרב מתכוון לכך שצריכה להיות תרבות אחת לכל העולם? תשובה: לא. צריכות להיות תרבויות שונות, אך צריך לטהר אותם מסיגים של רשע וכסל שנמצאים בהן.

אגב: יוצא לפי זה שלפי הרב קוק מדינת ישראל היא "מדינת מעבדה": אנחנו מקימים מדינה בעלת משטר פוליטי שיביא פתרון לשאלות של אומות העולם.

7) התשועה העולמית הזאת תלויה בנו: ישנה "גאולה אחישנה" אם זכו ישראל ו"גאולת לא אחישנה" אם לא זכו ישראל. נשאלת השאלה: אם הגאולה תלויה בנו, מה אנו צריכים לעשות כדי לקדמה? תשובה: להקים מסגרות פוליטיות (כפי שעשינו: הקמנו את המדינה למגוון פרטיה). לדוגמא: כשמשה רבינו נשלח להוציא את בני ישראל ממצרים הוא מתווכח עם הקב"ה ואומר לו שאהרון אחיו מתאים יותר ממנו לתפקיד המושיע של בני ישראל, וזאת משום שאהרון היה רב, ומשה גדל מחוץ ליהדות. כלומר: אהרון יותר לגיטימי בעיני העם ולכן משה חשב שהוא יותר מתאים ממנו, אך הקב"ה כועס על משה ואומר לו: "הלא אהרון, אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא". כלומר: אהרון הרב מהגטו הוא איש של בית מדרש, לא של מעשה! הוא רק מדבר, והוא לא למד מדעי המדינה בבית פרעה כמוך (כמובן, שחשוב שמישהו כמו אהרון יהיה לצד משה במשך כל הגאולה כדי שלמשה יהיה את מי להוציא). משה רצה למהלך הפוליטי שלו גושפנקה מהממסד המסורתי, וזאת הסיבה שנאמר על אהרון "הנה יוצא לקראתך וראך ושמח בליבו", מדוע נאמר "ושמח בליבו"? משום שזה היה החשש של משה: שהוא ושאר הרבנים לא יסכימו לדבריו (ואגב: הרב קוק הוא "נותן הגושפנקה" התורנית למהלך הפוליטי של בן גוריון: הקמת המדינה).

נשאלת השאלה: איפה באה לידי ביטוי הגאולה העולמית דרך מסגרות המדינה היהודית? תשובה: המסגרות מסתירות את הגאולה. לדוגמא: כמו שנאמר אצל שמשון הגיבור: "והוא ייחל להושיע את ישראל...!", מה הכוונה ב"ייחל"? תשובה: הוא מתחיל את התשועה, ומכיוון שהיא רק בהתחלתה היא מוסתרת. שמשון היה צריך מסגרות של קריעת האריות וההכאות בלחי החמור בשביל להושיע את ישראל. הנמשל: ה' מסתיר את רוח הקודש במעטפה גסה של שרירים (מסגרות), ולאט לאט היא מתעדנת ומתגלה (וזאת אגב, אחת הסיבות שהגאולה הנוכחית התחילה דווקא מחילונים).

אגב, זאת הסיבה שהרב קוק (למרות כל ההתנגדות) כתב בהמשך ספר "אורות" שההתעמלות של בחורי ישראל כדי להיות "בנים אמיצי כח לאומה" זה דבר יותר גדול מהייחודים של המקובלים (משום שההתעמלות הזו בשביל הצבא היא מעין מסגרת המסמלת את תחילת הישועה של עם ישראל ושל העולם כולו).

8) יש לעם ישראל עבודה רבה לעבוד בעניין זה: כתוב בזכריה ט', ז': "והסרתי דמיו מפיו ושקוציו מבין שניו ונשאר גם הוא לאלהינו והיה כאלף ביהודה ועקרון כיבוסי". אומרת הגמרא במסכת מגילה דף ו' על פסוק זה: "אלו בתי תיאטראות וקרקסאות שבאדום שעתידין אלופי יהודה ללמד בהם תורה ברבים". יש שני פירושים ל"תיאטראות וקרקסאות", א': מקום שבו למדו עבודה זרה. ב': בית הועד של הגויים (המוסד הפוליטי שלהם). מסביר הרב קוק באגרות ראיה שהמחלוקת בין שתי הדעות היא לגבי התפקיד שעם ישראל ימלא כלפי האירופאים: א': האם אנחנו נתקן את הרגש הדתי שלהם, כלומר: האם נכנס לתוך מעמקי הרגש הדתי הנוצרי ונרומם אותו אל שורשו בישראל. ב': זה בלתי אפשרי לתקן אותם מתוך הנצרות, לכן צריך שאירופה תהפך לחילונית ורק אז עם ישראל יוכל לתקן אותם, כלומר: התיקון יבוא מתוך תרבות פוליטית ולא תרבות דתית. ומעניין לדעת שהרב קוק לא מכריע פה הכרעה מוחלטת בין השיטות.

יש מקומות שונים שמהם משתמע שהרב קוק כן נוטה לכיוון תיקון אירופה על ידי הנצרות דווקא: העולם הנוצרי נולד מהערצה עמוקה לעם ישראל, כלומר, הם הרגישו שבנשמת ישראל יש כוח אלוהי גדול. והם לא ידעו איך לקלוט את האלוהות הזו בגלל שהמצב הפוליטי שלנו באותם הימים (שקמה הנצרות) היה שפל ביותר (היינו נתונים תחת

השלטון הרומי הגס שהחריב את מקדשינו ופיזר אותנו בין האומות). אך למרות הפוליטיות הרעועה שלנו הם הרגישו הרגשה חזקה של אלוהות בתוך עם ישראל, וכך הם הפכו את עם ישראל לדמות מיתולוגית שצריך שהשתחוות לה. כלומר: הם הרגישו שהם אינם יכולים להתחבר אל העם היהודי בפועל, אז הם התחברו לאיזה שהוא מיתוס בדמות ילד יהודי צלוב. הדרך להלחם בעיוות הזה מצידנו היא להחיות את הפוליטיות שלנו. כלומר: עם ישראל קם לתחייה בפועל (באופן פוליטי לאומי) ואומר לנוצרים: עזבו את המיתוס ובואו אלינו (לפני זה לא היה לנוצרים ברירה אלא להדבק במיתוס משום שלא היה להם עם ישראל להדבק בו).

באותם הימים האימפריה הרומית הייתה כבר אחרי חמש מאות שנה של תרבות הלניסטית. בהתחלה האמינו שמה שיגאל את העולם האלילי זה הפילוסופיה.

הפילוסופיה לא פתרה את הבעיה אז במקומה קמו תורות מוסר שונות (לדוגמה התורות ההדוניסטיות) וגם הן לא נתנו תקווה לאדם, ואפילו הכניסו אותו ליאוש. היה צריך לתת לאנושות בשורה חיובית על החיים: האל קשור לאדם הפרטי. את זה הם מצאו ביהדות וקראו לזה "הבשורה הטובה". נשאלת השאלה: אם הם היו זקוקים לתכנים החיוביים שנמצאים רק ביהדות מדוע הם לא התגיירו וזהו? תשובה: הם לא הצטרפו ליהדות משום שבאותם הימים לא היה אפשר להצטרף ליהדות מכמה סיבות: א' - כי היא הייתה במצב פוליטי-לאומי בזוי. ב' - עם ישראל היה שרוי אז בשנאת חינוס. וכך קרה באופן אירוני שדווקא הנוצרים דיברו על אהבה במקום היהודים (משום שהם הרגישו שזהו הפתרון לשנאת חינוס).

נשאלת השאלה: מהי בכלל הבעיה בעולם האלילי? תשובה: העולם האלילי איננו יוצר הרמוניה בנפש. כלומר: הוא יוצר ניגוד של ערכים. הרי אם יש אל לכל דבר אז הערכים הם כל אחד בפני עצמו ולא קשורים אחד לשני, וכך האדם חי בקרע פנימי: הוא הופך מהרמונית כוחות לזירת התגוששות של האלים. נשאלת השאלה: אז אפשר שתהיה עבודה אלילית כלפי אל אחד בלבד (ואגב היו נסיונות כאלה בסוף התקופה העתיקה, לדוגמה: סינקרטיזם) וכך למנוע את חוסר ההרמוניה בנפש? תשובה: נכון, אך עדיין ישנה בעיה אחרת: חוסר העולם הבא שנובעת מחוסר הסימפטיה של האל כלפי הבורא (משום שהאל הוא מושלם והאדם מלא חסרונות). כלומר, אין עתיד. וגישה זו גם כן הופסקה משום שהגויים הרגישו ששערי הנצח סגורים בפניהם, בגלל שאלוה לא דיבר עימם. והם חיפשו איפה יש בעולם מקום שבו האלוה כן מדבר עם האדם, והם מצאו זאת ביהדות. ולכן אפשר להסיק שכל החוויה הדתית של העולם הנוצרי מתרכזת סביב נקודה אחת: איך לזכות לחיי העולם הבא? איך להציל את הנשמה מן האבדון? ואצל היהודים אין דבר זה כל כך מרכזי מסיבה פשוטה: לנו יש מעין ביטוח: "כל ישראל יש להם חלק בעולם הבא".

9) אורות התחיה פרק ב', עמוד מ"ט: "המינות (הנצרות), אף על פי שהיא השתדלה להתנזר מן האליליות הרשמית, מכל מקום נוסדה על בסיסים קרובים לאליליים. לא הייתה יכול להתפלש בתוך אומות אליליות, אשר האלילות חדרה בתוכיות נשמתן, דמן ובשרן, כי אם בקחתה לה סגנון אלילי לרפידתה והשטחת סגנונה". הנצרות היא בעצם יהדות בסגנון אלילי. ממשך הרב: "יודעת היא יפה, שאם באפס יד התמסמס ויכלה הסגנון האלילי, הרפוד לה, לא תמצא עוד מעמד בחיים למטבעה המיוחדת ותוכרח להבלע בליעה רוחנית ביהדות, מקורה". יש אפשרות שהנצרות תבלע מחדש בתוך המקור שלה (היהדות) אם וכאשר היא תעזוב את היסודות האליליים שלה. לדוגמה: ישנו סופר נוצרי לשעבר שמציע לנצרות לעבור מספר רפורמות הכוללות: ביטול האמונה בשילוש הקדוש, ביטול האמונה בישו, ביטול האמונה בעזיבת האל את עם ישראל והפיכת הנצרות לשגרירת עם ישראל בין האומות. הצעה זו לא כללה את ביטול המוסד הנוצרי אלא בהפיכתו למשרת של דבר ה' שבפי ישראל (ממש כפי שאומר הרב קוק). ההצעה הזאת אמנם לא מצאה לה הדים מעשיים אך עצם זה שרעיונות כאלה מובאים מראה שהכיוון הזה קיים.

אגב, אין הבדל בין נוצרי קתולי לנוצרי פרוטסטנטי לעניין זה, משום שכל נוצרי באשר הוא ממוקד מסביב לדמות של ישו, וכל זמן שהמיקוד הזה קיים אין להם אפשרות להיות

תלמידים רציניים של עם ישראל. אך ברגע שהם ישתחררו מהמיתוס המעכב הזה יהיה להם מה לשמוע מאתנו (כיום אולי מתקרבים לדבר הזה, מכיוון שעם ישראל חזר לארצו הוא מופיע בתור דמות לאומית חזקה שיכולה להוות מודל לחיקוי, לדוגמא: במקרה סברה ושתילה ישנה צפייה גדולה של העולם מעם ישראל להוות מודל לחיקוי מוסריות).

אגב, רעיונות אלה רחוקים היום מאוד מהמחשבה של האליטה השולטת כיום במדינה. אבל אם עושים חשבון לאורך דורות רואים שהכיוון הזה בהכרח פורץ, למרות דעתן של האליטות ולמרות ההיסוסים של הרבנים (גם הרבנים יאלצו בסופו של דבר להודות באמיתותה של היהדות).

10) החוק המרושע הזה נולד מזה שהרומאים מצד אחד היו מאוד רגישים לנושאי חוקיות, ומצד שני היו כובשים ארצות באכזריות. הם רצו שהארצות שהם כבשו באופן לא חוקי יהפכו להיות שלהם באופן חוקי (חייל רומאי שירת במשך חמש עשרה (!), וכשהוא השתחרר העניקו לו כמענק אדמה מהשטחים הכבושים) אז הם המציאו את החוק האבסורדי הזה, אם אתה מצליח למנוע במשך שלוש שנים מהבעלים החוקיים של הקרקע לגשת לבית המשפט (וזה כנראה לא בעיה בשביל חייל רומאי בדימוס) אז הקרקע הופכת להיות שלך. והחוק האבסורד הזה נהיה לאחד מיסודות המשפט האזרחי האירופאי עד עצם היום הזה.

11) מתוך דברי הרב: "הארג הרוחני והמעשי, אשר בצביונו ההוי..." - משמע שיש עוד דרכים לתיקון.

12) כמו שהרב כותב באחד מאיגרותיו, כששאל אותו כומר נוצרי: "האם אתם הרבנים לא מוכנים להכיר (גם מבחינתכם) בדברים הערכיים שיש בנצרות?" ענה לו הרב קוק: "רק אחרי שעובד עבודה זרה מבטל עבודה זרה שיש לו מותר להשתמש בה".